

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. gruodžio 11 d.

Nr. 240 (46)

Saturday supplement December 11, 1999

No. 240 (46)

Naują profesinės kultūros tiltą į Lietuvą tiesiant

Loreta Venclauskienė

Neatsimenu nė vieno pastarųjų dešimtmetį Čikagoje įvykusio muzikinio išeivijos renginio, kurį aprašanč nebūtų pareikšta kompromisinių minčių. Štai opera vis „tebegyvuoja“, dainų ir šokių šventės „dar neatgyveno savo laiko“, įvairių organizacijų, bendruomenių „pokyliai, lėšų telkimo pietūs neapsieina be dainininkų (nebūtinai lengvojo žanro), jų ansamblių ir kitų, įvairiais instrumentais griežiančių, pasirodymų.

Nejučia, lyg nepastebdami, įpratome pačią muzikos meno sampratą sieti su dalykais, kurie maža bendra teturi su gero muzikinės kultūros lygio sąvoka apskritai. Tikra teisybė, kad prieškarinio nepriklausomos Lietuvos kultūrinio gyvenimo ilgesys skatino pokario ateivius burtis dainai ar šokiui, vedė į dramos studiją, fortepijono, smuiko klases, kvietė tėti skautų, įvairių kitų, kultūros ir visuomenės, organizacijų veiklą. Tada, prieš ketvirtą dešimtmetį, lietuviškos kultūros reikšmingu buvo nuveikta.

Tačiau antroji ir trečioji mūsų tautiečių karta lietuvių kitai supranta. Tėvų ir senelių kraštui atsikūrus kaip valstybei, lietuviškoms šaknimis besijdominčių jaunų žmonių dėmesys susitelkia į norą

šiai valstybei padėti. Visi siekia ir darbai dabar savaime krypta tarptautinio vertinimo link. Menas šiuo požiūriu taip pat ne išimtis. Meistriškumo ir tautinės tapatybės sąveikos klausimai šiandien yra nemažiau svarbūs nei prieš šimtmetį, kada palyginti, uždaresnę ir bemokslę lietuvių išeivių visuomenę muzikos srityje atkakliai lavino pirmosios lietuviškos operos kūrėjas Mikas Petrauskas.

Tuo metu, ir vėliau, daug pastangų buvo dėta, įvairiais muzikavimo būdais telkiant, išlaikant ar atgaivinant lietuvių Amerikoje. Kąkada tai atliko gausūs parapijų chorai, Antano Vanagaičio muzikinė, aktorinė, žurnalistinė (humoro žanrą itin mėgusi) veikla. Po Antro pasaulinio karo atbloktųjų gausus kultūrinis kraštis taip pat, deja, jau nusėdo į išeiviškos kultūros istorinę dirvą. Tačiau Draugo jubiliejui skirtas, tris chorų suvienijęs, koncertas, regis, žadina viltį, kad šio žanro baruose sulauksime reikšmingų pakitimų.

Clevelande Dievo Motinos Nuolatinės Pagalbos parapijos chorui „Exultate“ Rita Čyvaltė-Kliorienė vadovauja nuo 1982 metų, choro įkūrimo pradžios. Pora metų anksčiau Tonronte susibūrusiam chorui

„Volungė“ iki šiol sėkmingai diriguoja jo įkūrėja Dalia Skrinskaitė-Viskontienė. Vakarų Vokietijoje, Hanau, įkurtas (1945 m.) ir Čikagoje vėliau atgaivintas, Lietuvių meno ansamblis „Dainava“ yra bene vienišasis išeivių choras, kaip mėgstama sakyti, „ištvėręs visus laiko bandymus“. Nuo 1988 metų Dariui Polikaitiui „Dainavai“ pradėjus vadovauti, ansamblis palaipsniui atgavo jėgas, sustiprėjo ir šiandien jo choras pajėgus atlikti tiek sudėtingą klasikinę, tiek naujos moderniosios muzikos repertuarą.

Žinia, tik choro žanre įmanoma suburti dainininkus mėgėjus ir — talentingai dirbant — pasiekti lygio, pajėgus varžytis su šios srities profesionalais. Būtent šia linkme pabrėžiama mintis apie realią galimybę naujam atlikties kultūros židiniui rasti, kurį vertinant, jokių kompromisų nebereiktų pasitelkti.

Draugo jubiliejui trijų chorų suruoštas koncertas iš esmės buvo vieno, daugiau nei šimtą dainininkų vienijančio, būrio sekmingas ir įdomus pasirodymas. Sėkmingas todėl, kad meistriškumu prilygo profesionalams, o įdomus — kad suteikė progą atvirai pasvarstyti meniškai atliktos programos muzikinio stiliaus sąvokas.

Pirmoje dalyje skambėjo lietuvių kompozitorių kūriniai. Penkias, įvairaus stiliaus ir laikotarpio dainas išpūdingai dirigavo Rita Kliorienė. Broniaus Kutavičiaus „Papartis“ (žodž. Sigito Gedos) balsuotės paprastumu, jautria posmų monotonią priminė labiau skaidriam vaikiškų jausmų pasauliui artimą muziką, kurią jungtinis moterų choras ir solistė Kristina Kliorytė gražiai padainavo. (Kūrinys, jei neklystu, yra autoriaus kūrybinio kelio pradžios opus, todėl jame dar nedaug tipiškai kutaviškių tolesnės stiliškos elementų). Sodriai ir harmoningai nuskambėjo jungtinio vyrų choro sugiedota lietuvių chorinės muzikos klasiko Stasio Šimkaus subalsuota liudies daina „Užia girelė“.

Jungtinis choras specialiai šiam koncertui paruošė du stambius šiuolaikinės muzikos kūrinius: lietuvių kompozitoriaus Jono Tamulionio (g. 1949 m.), Justino Marcinkevičiaus žodžiams, „Tėviškes giedojimus“ chorui, sopranui, altui, tenorui ir instrumentų ansambliui, ir anglų šiuolaikinio kompozitoriaus John Rutter (g. 1945 m.) „Gloria“ chorui, dviem sopranams, al-

Muz. Darius Polikaitis.

džių intervalai naujoviškai nuspalvino Vytauto Montvilos, Mykolo Karčiausko žodžiais sukurtą dainą „Misišiam chorui „Saulė teka“. Tačiau Vidūno muzika ir eilės dainai „Lietuva, brangi šalele“ kažin, ar nebūtų buvusios išpūdingesnės, jei būtų atsakyta ne itin išradingos ir skambios Vytauto Juozapaitio harmonizuotės... O Balio Dvariono „Kupolinis“ (Joninių daina) liaudies žodžiais tarsi atėjo į rimtą koncertą ne džiugiai ritualiniu, o savaip blankiu, stereotipišku, sovietų metais i dainų šventės įkyriai bruktu „optimizmu“. Minėto išpūdzio neprislopino nė gerai paruošta Ritos Kliorienės orkestruotė. Antroje koncerto dalyje puikiai padiriguota „gloria“ pobūdzio muzika — Jacobus Galus psalmė ir Georg Friedrich Handel „Alleluja“ — betgi sugražino klausančio sielon tauraus džiaugsmo nuspalvintą pasaulį.

Jungtinis choras specialiai šiam koncertui paruošė du stambius šiuolaikinės muzikos kūrinius: lietuvių kompozitoriaus Jono Tamulionio (g. 1949 m.), Justino Marcinkevičiaus žodžiams, „Tėviškes giedojimus“ chorui, sopranui, altui, tenorui ir instrumentų ansambliui, ir anglų šiuolaikinio kompozitoriaus John Rutter (g. 1945 m.) „Gloria“ chorui, dviem sopranams, al-

Visos nuotraukos iš Draugo sukaktuvinio koncerto, įvykusio š.m. lapkričio 28 d. Mother McAuley gimnazijos auditorijoje. Jų autorius — Jonas Kuprys.

tui ir instrumentų ansambliui. Abu kompozitoriai gali būti palyginami tiek amžiumi, tiek pomėgiu kurti chorinio žanro kompozicijas. Tačiau tuo, regis, panašumai užsibaigia, nepaisant tai, kad komponavimo eigoje jie pasinaudoja gana panašiomis modernios išraiškos galimybių asociacijomis.

Vokalinės muzikos kūriniuose poezijos paskirų žodžių ir poezijos tekstų prasmių laukai retai kada susikerta. Čia suveikia skirtingi laiko mechanizmai: žodis pirmiausiai sąveikauja su akustinėmis tarties sferomis, o poezijos minčių visumą nulemia kurinio eigos, žodžiais aprašymui sunkiai pasiduodantys muzikinės įtampos pasireiškimo būdai.

Justino Marcinkevičiaus „Tėviškes giedojimų“ eilėdara muzikali, o filosofinė skleidžiamą nuotaiką potekste tarytum amžinai linguoja meilės tėvynėi glebyje. Betgi ir geriausios poezijos pagrindu sukurta muzika visais atžvilgiais yra kitas kūrinys. Jono Tamulionio atveju — gana paviršutiniškos koncepcijos, bet pakankamai sudėtingos muzikinės kalbos. Dalios Viskontienės vadovaujamas jungtinis

choras, solistai Virginija Bruozytė-Muliolienė, Danguolė Radke ir Marius Polikaitis bei instrumentinė grupė šį kūrinį atliko puikiai, pabrėždami visą, kas jame yra patraukliausia. Galimas daktas, kad nepažįstantiems šiuolaikinės lietuvių muzikos skirtingų stiliškų žodyno, Jono Tamulionio kūrinio kalba pasirodė naujoviškai lietuviška. Tačiau šiek tiek giliau susipažinusiems su išymiausių šiuolaikinės lietuviškos muzikos kūrinių stilistika, Tamulionio „Tėviškes giedojimų“ antroji dalis („Iš tolo atplaukia...“) atmintyje susikirs su jau girdėtai, iš kitų autorių atklydusiais, struktūriniais sprendimais; panašiai ir trečioje dalyje („Sesuo tylioji...“), muzika pernelyg artimai nubanguoja į kito kompozitoriaus spektakliui skirtos muzikos („sesuo zydrioji...“) tematinis vandenys. Tokių panašumų išūreėjimas gal ir būtų smerktinas, jei „Tėviškes giedojimų“ kaip vientiso ciklo visuma nebūtų pernelyg eklektiška.

Šiuo požiūriu John Rutter „Gloria“ yra aukščiau aprašyto kūrinio stiliaus priešingybė. Nors čia galima sutikti arba nesutikti su autoriaus pasiūlyta muzikinės estetikos interpretacija, nedraudžiama nei

prieštarauti, nei pritarti ir kompozitoriaus kalboje akivaizdžiai pasireiškiančiai masinės kultūros intonacinei įtakai, tačiau svarbiausia kitkas — išpūdinga dramaturginė įtampa, sumani „styggojamų“ kulminacijų ir atoslūgių sekos, virtuoziška instrumentuotės palyda. Be abejo, tokį išpūdzį susidaryti padėjo ir šiuo kartu pūkus choro, solisčių Virginijos Bruozytės-Muliolienės, Rimos Polikaitės ir Danguolės Radke bei dirigento Dariaus Polikaitio pasirodymas.

Nesunku įsivaizduoti, kiek daug ne tik kūrybinio, bet ir organizacinio darbo buvo įdėta, ruošiant Draugo jubiliejinį koncertą. Visus sunkus suminėti. Tačiau be Dariaus Polikaitio talento, neabejotinai subrandinto muzikinio skonio, tokio masto renginio kažin ar būtų pasisekę sulaukti.

Gera pradžia — pusė darbo. Tradicija tęsiant, idomu būtų išgirsti specialiai išeivijos chorui užsakytą naują kūrinį atlikimą. Tik vertėtų pagalvoti, kaip geriau tokio užsakymo konkursą organizuoti, kad talentingiausiems kandidatams būtų paskata dirbti, o išeivijos chorams — naujus kultūros tiltus į tėvynę Lietuvą nutiesti.

Visi trys dirigentai grįžo į sceną koncerto pabaigoje ir dirigavo jungtiniam chorui, kuris, publikos plojimui išprašytas, išpūdingai pakartojo Handel „Alleluja“. Iš kairės: Darius Polikaitis, Dalia Viskontienė ir Rita Kliorienė. Nuotr. Jono Kuprys

Scenos stebuklas

„Birutė Pukelevičiūtė vienuose egzodo dešimtmeciuose buvo viena iš aktyviausių grožinės žodžio kūrybos judintojų, o ir su savo įvairių žanrų plunksna laiks nuo laiko vis paklodavo labiausiai skaitomas knygas. Šiaip ji ir aktorė, ir režisierė, ir literatūrinis plokštelių inspiratorė, vaikų literatūros puoselėtoja, poetė, dramaturgė, romanistė. Kai kurie jos užmojai ir šiandien niekieno nėra pralenkti“. Tokiais Aušros Liulevičienės žodžiais iš knygos *Lietuvių egzodo literatūra* savaitraščio *Dienovidis* redaktorė Aldona Žemaitytė pradėjo Birutės Pukelevičiūtės kūrybos vakarą, lapkričio viduryje surengtą Vilniaus Menininkų (Rotušės) rėmuose.

Tai ne vienintelis šios rašytojos vakaras Vilniuje, bet pirmasis ne kaip užjūrio viešnios, bet kaip nuolatinės Lietuvos gyventojos. Pavasarį iš saulėtos Floridos ji suvisam grįžo į tėvynę, apsigyveno graziame, jaukiame Vilniaus senamiesčio kampelyje, Kazio Bradūno kaimynystėje.

Vakare kalbėjęs Lietuvos Rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas pasidžiaugė, kad sugrįžta vis daugiau egzodo rašytojų. B. Pukelevičiūtė išjungė į mūsų literatūrinį, kultūrinį gyvenimą, įstojo į Lietuvos Rašytojų sąjungą (beje, po jos šios sąjungos nariais tapo Aldona Veščionaitė, Bernardas Brazdionis). Pasak V. Sventicko, vandenynas, skyręs Lietuvos ir išeivijos rašytojus, iš tiesų susiaurėjo iki lietuviško gimtųjų laukų upokšnio.

Vakaro ašis, akcentas, buvo Lietuvis dar mažai žinoma, bet didelės poetinės prabos B. Pukelevičiūtės knyga *Atradimo ruduo*, 1990 m. išleista Čikagoje. Pati autorė sakė, kad ši knyga išleista tik draugams, bičiuliams — 150 egzempliorių šių poetinių apsakymų liko išdalinta anapus Atlanto, o kiek mažiau — maždaug šimtas-parsivežta čia, į Lietuvą.

B. Pukelevičiūtės knyga *Atradimo ruduo* apibūdino žymus literatūros tyrinėtojas prof. Vytautas Kubilius. Be kita ko, profesorius pažymėjo, kad šioje knygoje atskleista skaudi, dilginanti, lietuvių literatūros šalikeleje likusi išdavystės tema, atsiverianti kaip perštinti žaizda egzodo poezijoje ir dramaturgijoje (prof. V. Kubiliui sutikus, jo kalba čia spausdinama).

V. Sventickas pridūrė, kad B. Pukelevičiūtės *Atradimo ruduo* — tai gili poetinė proza apie sovietinės okupacijos

žmogų, joje girdisi raudančios Lietuvos balsas, gedulingos mišios. (Beje, vėliau aptariant vakarą prie B. Pukelevičiūtės gražiai parengto stalo, V. Sventickas man prasitarė, kad šios knygos pagrindu būtų galima sukurti gerą, skausmingą filmą apie okupuotos Lietuvos žmones).

Visa salė nučiuivusi įdemiai klausėsi B. Pukelevičiūtės itaigi, raiškiai, artistiška skaitomų fragmentų iš *Atradimo rudens*. Jos poetinio žodžio gilumą, jautrumą paryškino gitaristo Algimanto Pauliukevičiaus atliekama tyli muzika. B. Pukelevičiūtė taip pat skaitė ištraukas iš savo romano *Astūoni lapai*.

Gausiai susirinkę klausytojai, tarp jų iškilus sostinės literatai, menininkai, kiti švietisuliai, tarp kurių matėme, kun. Vaclovą Aliulį, MIC, monsignorą Kazimierą Vasiliauską, buvo burte užburti B. Pukelevičiūtės meninės, sceninės išraiškos, kurios gali parodyti bet kuris mūsų aktorius. Tai pripažino ir prof. V. Kubilius. Vakare jis sakė, kad po B. Pukelevičiūtės išeivijos spaudoje apibūdintą poeto A. Ranito straipsnį apie aktorę B. Pukelevičiūtę, kuriame rašyta, jog kiekvienas jos pasirodymas scenoje sukelia susižavėjimą. „Ir šiandien, praėjus daugiau kaip penkiasdešimtmeciumi, Birutė vis dar kelia tokį pat susižavėjimą,“ — sakė V. Kubilius.

Su tokiu dėmesiu ir susižavėjimu susirinkusieji klausėsi ir B. Pukelevičiūtės skaitytos ištraukos iš *Draugo* premijoto romano *Devintas lapas*, papildyto šių dienų žvilgsniu, autorės išgyvenimais išvykstant iš Floridos į Lietuvą. Salė tiesiog buvo sukręsta, apimta skausmo ir širdgelos, tiesiog įvyko scenos stebuklas. B. Pukelevičiūtė skaitant paskutinius šio kūrinio žodžius apie prisikėlusią, nepriklausomybę atkūrusią, išeivijos išsvajotą, idealizuotą, baltais bijūnais nuklotą tėvynę Lietuvą: „Bet kai ji atsisuko, mes negalėjome atpažinti šiurpulingai sužaloto jos veido“. Pro skausmo, atgailos ašaras aš tą akimirka pagalvojau, kad tikriausiai niekas pasaulyje dar neparašė, netare tokių gilių, skausmingų, bet teisingų žodžių apie bolševikines okupacijas, išdavysčių, broliudysčių sužalotą, į purvą sumintą Lietuvą ir jo žmonių dvasią.

B. Pukelevičiūtė mielai sutiko *Draugo* šeštadieniniame priedu duoti, šių dienų žvilgsniu nuspalvintą, vakare jos perskaitytą kūrinių.

Algimantas
A. Naujokaitis

Birutės Pukelevičiūtės Gedulingos mišios

Vytautas Kubilius

Istorijos perversmų bildešys užtrenkė 1990 m. išleistas Birutės Pukelevičiūtės knygos *Atradimo ruduo* poetinį balsą, giedantį gedulingas mišias besibaigiančiai vienai žiauriai Lietuvos istorijos atkarpai ir siulanti moralinio apsisvalymo katarsį. To balse Lietuva nei tada, nei vėliau neišgirdo. Išdavystės tema — visiškai svetima sovietinio meto literatūrai — atsivėrė kaip perštinti žaizda egzodo prozoje ir dramoje (A. Skėmos *Živilė*, A. Landsbergio *Penki stulpai turkaus aikštėje*). Ji liko šalikeleje ir nepriklausomos Lie-

tuvos literatūroje — per daug skaudi, dilginanti ir šiurpi (partizanų apygardos vadas, iškankintas enkavedistų, atvedė juos prie savo kovos draugų bunkerio — taip žūsta Bronius Krivickas, poetas ir kritikas).

Savo kūrinys *Mišios už išdavimo žmogą* Birutė Pukelevičiūtė šią temą plėtoja ne tiek istorinių aplinkybių apibrėžtame lauke, kiek bendrą žmogaus egzistencijos, kaltės ir atpildo, mirties, tikėjimo ir netikėjimo plane. Išdavystės tema, tarytum muzikos kūrinys pagrindinis mo-

Is kairės: mons. Kazimieras Vasiliauskas, rašyt. Birutė Pukelevičiūtė, kun. Vaclovas Aliulis, MIC. Nuotr. A. G. Žygavičiaus

tyvas, siūbuoja įvairiomis variacijomis — tai psichologiniame, tai metafiziniame, tai kultūrinio kontrasto jausmų, parabolinių lygmenyse, igaudama dramatiškos įtampos ir plastiškai judedama į savo kulminacijos taškus. Moteris dar deda ant stalo duoną ir mėsa, jos namai spindi šviesa ir jausmu, ir ji dar nežino, kad likimas jau beldžiasi į jos ramybės namus: jos vyro, išdavusio savo kovos draugą, plaučiuose atrasti žudikiško piktybio plončiai siuleliai. Ji miega, apsikabinusi viena ranka savo vyrą, išdavišką, ir jo kalte taps jos neatperkama kalte. Pralietas kraujas yra raudona angis, kuri vejasi iš paskos. 1440 m. Trakų pilies koplyčioje nužudomas Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas, ir tuometu *Trakų* bažnyčioje nutalpa vieno sąmokslininko žmona. Tik motina atidailinta nuo savo sūnaus išdaviko. Marija Snieckuviene, sūnaus kviečiama grįžti į Lietuvą lietuviškai sėdėti Hanau stovyklos kambarėlyje, perdalintame antklodėmis. Ji meldžiasi už savo sūnų.

Bet *Atradimo rudens* Dievas neduoda išdavikams nuodėmių išrišimo; jis nesikiša ir nėra visagalis žemės reikaluose. „Ne, neišsigelbesim: Mes visi būsim pasmerkti“. Čia nėra ir paguodžiančios istorijos progreso formulės, nurašancios išdavystes, niekšybes ir blogį istorijos nuostolius. Tai tiesiog rauda ir nevilties malda, suklypus prie altoriaus.

Knygoje gausu lietuviško gyvenimo realių, iškeltų iš atminties gilumų, apgaubtų tūmumo šiluma (šienapūtės vaizdai, lotyniškos mišios iš vaikystės metu). Autorė nuostabiai lengvai pakyla nuo konkretumo atkarpu, vos įbrėžtą fabulos linijų į meditacijos ir atnašavimo rimtį. Ji sugeba labai natūraliai atsiduoti sakraliniam buvimui didžiųjų vertybių akivaizdoje, artėti prie Dievo, tą artėjimą išgyventi ne kaip apriorinį žinojimą, o kaip skaudžią ir konfliktinę vidinę problemą. „Abejonė yra kaip migla: rytais saulė išstipsta, bet vakarais vėl plaukia virš upės“; „Šviesa prasimuša tik išrinktiesiems plauko plonumo plyšeliu“.

Įprasta, kad kompozitoriai rašo gedulingas mišias. Tačiau literatūros kūrinys — gedulingos mišios su visomis būtinomis dalimis — *Asperges, Introitus, Mea culpa, Kyrie, Gloria, Sanctus, Agnus Dei* ir kitos yra visiškai neįprasto žanrinio tipo kūrinys. Aukštas poetinio žodžio poškėlis. Tyrumas ir skambumas

kalbos, apvalytos nuo kasdieniško dulkių. Kontrastiškos priešpriešos, kurias valdo muzikinio kontrasto jausmas. Dinamiška nuotaikų ir vaizdų kaita. Šienpjoviai įjauos ir plastiškai judedama į savo kulminacijos taškus. Moteris dar deda ant stalo duoną ir mėsa, jos namai spindi šviesa ir jausmu, ir ji dar nežino, kad likimas jau beldžiasi į jos ramybės namus: jos vyro, išdavusio savo kovos draugą, plaučiuose atrasti žudikiško piktybio plončiai siuleliai. Ji miega, apsikabinusi viena ranka savo vyrą, išdavišką, ir jo kalte taps jos neatperkama kalte. Pralietas kraujas yra raudona angis, kuri vejasi iš paskos. 1440 m. Trakų pilies koplyčioje nužudomas Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas, ir tuometu *Trakų* bažnyčioje nutalpa vieno sąmokslininko žmona. Tik motina atidailinta nuo savo sūnaus išdaviko. Marija Snieckuviene, sūnaus kviečiama grįžti į Lietuvą lietuviškai sėdėti Hanau stovyklos kambarėlyje, perdalintame antklodėmis. Ji meldžiasi už savo sūnų.

Bet *Atradimo rudens* Dievas neduoda išdavikams nuodėmių išrišimo; jis nesikiša ir nėra visagalis žemės reikaluose. „Ne, neišsigelbesim: Mes visi būsim pasmerkti“. Čia nėra ir paguodžiančios istorijos progreso formulės, nurašancios išdavystes, niekšybes ir blogį istorijos nuostolius. Tai tiesiog rauda ir nevilties malda, suklypus prie altoriaus.

Knygoje gausu lietuviško gyvenimo realių, iškeltų iš atminties gilumų, apgaubtų tūmumo šiluma (šienapūtės vaizdai, lotyniškos mišios iš vaikystės metu). Autorė nuostabiai lengvai pakyla nuo konkretumo atkarpu, vos įbrėžtą fabulos linijų į meditacijos ir atnašavimo rimtį. Ji sugeba labai natūraliai atsiduoti sakraliniam buvimui didžiųjų vertybių akivaizdoje, artėti prie Dievo, tą artėjimą išgyventi ne kaip apriorinį žinojimą, o kaip skaudžią ir konfliktinę vidinę problemą. „Abejonė yra kaip migla: rytais saulė išstipsta, bet vakarais vėl plaukia virš upės“; „Šviesa prasimuša tik išrinktiesiems plauko plonumo plyšeliu“.

Tarp Dviejų Kontinentų

Birutė Pukelevičiūtė

Karui baigiantis, rusų Raudonoji armija užėmė apsuptą Dancigą (dabartinį Gdanską). Liepsnojancio miesto rusų buvo prisiglaudusi mūsų šeima. Ir Mačiūnai, mano drauges Rimos šeima. Mes tuojau pat buvom išblaškyti: pirmiausia išvedė vyrus, o taryk mūsų motinas. Poniai Mačiūnienė leido pasiimti sergantį Jonuką, mažąjį Rimos broli... Mūdvi su Rima, ilgai vežtos traukiniais, galiausiai atsidūrėm sovietų piliečių lagery, Pomeranijoje, šalia Deutsch-Kurių dienų. Tai buvo persiuntimo (į namus grąžinimo) punktas.

Už kelių mėnesių čion atvedė suimtą poną Mačiūną, ir jį pasodino į kalinių baraką. Laimei, lagerio komendantas buvo sukalbamas žmogus: jis

leido Rimai tėvą lankyti. Vieną vakarą Rima atbėgo iš kalinių barakų labai susijaudinusi. Tėtė jai atidavė savo laikrodį, kurį jis stebuklingu būdu išslapstė, įstamęs į palto rankogalį. Tai buvo puikus šveicariškasis laikrodis-svogūnas, nešiojamas liemenės kišenaitėje ant grandinėles, su dviem aukšniais antvoželiais ir romeniškais skaitmenimis. Pono Mačiūno laikrodis buvo sustojęs lygiai pusę šešių... Tikriausiai, Dancige. Kada? Kuria dieną? Kąkur tarp šviesmetių toji valanda užšalo. Joje sustingome ir mes visi, lyg ugnikalnio lava užlieti begliai.

Rima negalėjo atsikratyti minties, kad tėtė jai laikrodį atidavė, kažką bloga nujaus-

damas. Iš tikro, net ir neatidavė, tik įdavė: tėtės laikrodis buvo skirtas Jonukui, mažajam Rimos broliui. Kada nors, kada nors — kai jie vėl susitikis. (Nežinojome, kad vaikutis tuo metu jau buvo miręs.)

— Tai lyg tėtės testamentas, — kartoją Rima. — Lyg daugiau nesimatytumėm. Svarbiausia: tāj ne viškas. Tėtė man davė dar vieną dalyką... Dieve, man taip baisu: jis man davė adresą.

Rima išsitraukė iš kišenės sulankstytą popierėlį.

— Jis man davė vieną adresą Amerikoje... Tas žmogus yra filatelistas, kaip ir tėtė.

Ji išlankstė popierėlį ir padėjo ant stalo. Tai buvo iš užrašų knygtės išplėštas lapelis, o vienas adresas apvestas ratuku: „Mr. Anthony O. Shimaitis, Attorney at Law, 126 Ogden Street, Dorchester, Massachusetts, U.S.A.“

Amerika... Viešpatie, Ameriko! Ką veikti su adresu Amerikoje? Mums Amerika — nuskenęs žemynas. Nuo Deutsch-Eylan lagerio Amerika yra toliau, negu Marsas.

— Tėtė su tuo žmogum susirašinėjo. Jis sakė... kad filatelistas yra kaip broliai. Tėtė sakė... Man taip baisu! Juk tai kaip atsiveikimas. Jis sakė... kad aš pabandyčiau ponui Šimaitiui parašyti.

Yra kažkur už vandenyno gražus miestas, su parkais, paukščiais ir fontanais. Gyvena ten orus ir tikriausiai labai malonus ponas, kuris šiuo metu gal apžiūrėja per padidinamąjį stiklą savo laišku pašto ženklus.

Gal kada nors šitai bus atneštas ir mūsų laiškas? Ir tada poną Šimaitį labai sudomins vienas pašto antspaudas. Jis pasisuks odinėj kedėjį didžiulį žemėlapi, kabantį už jo nugaros... „Deutsch-Eylan“... Kur yra „Deutsch-Eylan“? Jis ves pirštu per vandenyną ir per visą pasaulį, bet ar jis atras mažą miestelį, ar atras sovietų piliečių lagerį, kalinių baraką, mūsų kambarėly?

Ne, ponas Šimaitis nieko neatras, nes mūsų laiškas jo net nepasieks... Sovietų piliečių lageris yra Dievo pamiršta vieta, be jokio ryšio su pasauliu. Mes net nežinom — gal jau baigėsi karas? Čia nėra nei laikraščių, nei radijo, nei pašto. Ir vis dėlto, nors tuo metu mes negalėjome pasiekti Amerikos, nei Antanui Šimaitiui parašyti, iš jo adreso dvelkė masinanti trauka. Norejai ilgai į tas rades žiūrėti, jas kartoti — dar ir dar, jas prisiminti. Tarsi toli, už raidžių, už matų rašalo ženklelių, būtų plevėnusi laisvės krašto vėliava.

— Duok tą adresą ir man, — paprašiau Rimos, — norėčiau ir aš jį turėti.

Susiradau savo asmens liudijimą ir kitą jo pusę pietuku užsirašiau Antano Šimaitio adresą. Asmens liudijimą gavau, kai man sukako penkiolika metų. Rausvas popieriaus lakštas, dar gimnazistiška mano nuotrauka, policijos nuovados antspaudas. Parašyta, kad mano akys mėlynos; veidas — apskritas.

Bet mano veidas juk pailgas! Apskritas yra tik mėnulis. Pamenu, buvau labai nepatenkinta žiniom apie save. Kai mums išduos tikrus pasus, sakydavau, veido reikalai bus pataisyti.

Bet niekad negavau Lietuvos paso. Nes jau nebuvo nė Lietuvos. Dabar, kai atgimusios Lietuvos ambasada Vašingtone — pradėjo išdavinti Lietuvos

pasus, aš tikrai — paprasčiau tarnautojų, kad mano veido aptarimas būtų pakeistas. „Nes apskritas yra tik mėnulis“. Taip ir parašė. Ir mano prašymas buvo patenkintas. Ši maža smulkmena mane labai pradingino. Štai mano valstybė, štai mano ambasada, švieji mane supranta ir stengiasi man pagelbėti.

Apie visą tai galvojau vieną gražų vakarą, sėdėdama Daytonos pajūry ant balto smėlio, o už manęs lengvai šitrenu ilgos pakrantių smilgos. Tektų pridurti, kad tai buvo paskutinis mano vakaras Floridoje.

Tolumoje, prie motelio „Ortona“, iškelta ant ilgo sėbeo, plevėno Amerikos vėliava. Ta pati žvaigždėta vėliava, kuri kadaise man pasivaideno sovietų piliečių lagery, kai aš lėtai ir beveik pamaldžiai užsirašinėjau Antano Šimaitio adresą.

Kaip toli ir koks nepasiekiamas atrodė tada šis kraštas, koks įspūdingas buvo mano vaizduotėj susikurtas ponas Šimaitis — pasakiškas filatelistas, kuris turėjo nuostabų pašto ženklų rinkinį.

Sakoma, jeigu ganėtinai ilgai gyventumėm, įvyktų visos mūsų svajonės... Deja, įvykusi svajonė visados labai skiriasi nuo išsvajotosios.

Štai: aš tikrai atvykau į žvaigždėtos vėliavos šalį, bet ponas Šimaitis jau buvo miręs. Užtat netikėtai susipažinau su ponu Šimaitiene, kai syki vasarąjau Maine valstijoje. Zuzana Šimaitienė, stuomeninga, žilstelėjusi ponė, buvo advokatė, kaip ir jos velionis vyras. Ji mane nusivėzė pasigardžiuoti vėžiais i restoraną ant stausas jūros skardžio ir labai juokėsi, kai jai papasakojau apie mūsų apklausinėjimą Vokietijoje. Pavartęs mano asmens liudijimą ir aptikęs pono Šimaitio adresą, amerikietis valdininkas bakstelėjo pirštu: „Tavo bernuželis, ar ne? (Is: this your boyfriend?) (Tarp kitko, „Antanas Šimaitis“ yra knygai pramanyta pavardė. Iš tikro tai buvo Lietuvos garbės konsulas Bostone, Antanas Osvaldas Šalna.)

Apie visą tai galvojau, sėdėdama pajūry, kai jau artėjo sutemos: dvasių ir regėjimų valanda — man paskutinė — Floridos prieblanda... Metai bėga, skausmas ir džiaugsmas tampa tik atsiminimais, o kadaise buvę brangūs dalykai — atpinga... Kol gyvenimo pabaigoj padarysim vieną didelį išpardavimą: „Kainos drastiškai numuštos!“ Bet tada niekas neims skurdžių mūsų šerėčių — net ir už dyka. O mes nevilky šauksim: „Imkit bent nuostabias mūsų svajones — įvyksias, bet, deja, neatpatįstamas!“

Už manęs sušlama smilgos, ir iš prieblandos iškyla mėlyni šešėliai. Jie renkasi tyli, be žodžio ir lėtai ima sukisti antu ant pajūrio smėlio — vienas kitam nusilenkdami, kartais man švelniai nusilypėdami.

Štai į mane artėja Jonukas, mažasis Rimos broli, kurį palikome sergantį Dancige. Dancige jis ir pailsėtas. Šalia mano mamos... O dabar, pajūry šėbeliuose, Jonukas atrodė visai kaip gyvas: tydras paltukas, ant galvos megzta kepurytė su dideliu bumbulu; rankoj mašiotis, kur buvo sudėtos jo brangenybės: pirmasis dantis, pirmasis batukas, dvilypis laimės riešutas...

Aš jam pamąnoju: „Jonuk, ar laimingai nukeliavai į šitą pasaulį? Vaikutis šyptelis! Taip, labai laimingai.“

(Nukelta 3 psl.)

Dar kartą grįžtame į dr. Vincui Kudirkai skirtus renginius

V. Kudirkos paminėjimo programos atlikėjai Omahoje. Iš kairės: Virginija Kochanskytė, Kęstutis Viudeckis, doc. dr. Irena Slavinskaitė ir Laima Šarkaitė-Chapman. Nuotr. A. Prīmanto

Omaha, Nebraska

Š.m. lapkričio 1 d. nepaisant, kad buvo darbo diena, į rudenį papuoštą lietuvių parapijos salę atėjo nemažai mūsų tautiečių, paminėti didžiojo patrioto, tautos atgimimo žadintojo, dr. Vincas Kudirkos 100 metų mirties sukaktį ir V. Kudirkos sukurtą mūsų tautos himną. Minėjimui puikiai vadovavo simpatiškos viešnios iš tėvynės: doc. dr. Irena Slavinskaitė ir neeilinių talentų aktorė Virginija Kochanskytė.

Pasirūšiuoti visiems minėjimo sveikėjams buvo pateikta šeimyniška vakarienė, kurią nuoširdžiai pasirūpino LB valdyba. Po vakarienos publika su dideliu dėmesiu klausėsi doc. dr. Irenos Slavinskaitės paskaitos, apie dr. V. Kudirką, kuris visą savo darbą ir gyvenimą skyrė lietuvių išlikimui, be atodairos ragindamas tautą, sėti „Paselio grūdus, neapleisti dirvos“, vis rašė: „Kelkite, kelkite, kelkite!“ Iš tikrųjų dr. V. Kudirkos laisvės troškimas nemirė. Jis buvo realizuotas 1918 m. Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo aktu.

Didelį pasigėrėjimą klausytojams sukėlė dr. Irenos Slavinskaitės kalbos vientisumas, sklandumas, graži ir taisyklinga lietuvių kalba, kurios galima būtų ilgai klausytis. Šiuo metu daugelis akade-

mikų ir žiniasklaidos darbuotojų Lietuvoje turėtų pasimokyti iš profesorės I. Slavinskaitės taisyklingos lietuvių kalbos, nepaisant bereikalingų svetimybų, kurios tik teršia gražią mūsų kalbą.

Po gausių katučių srauto doc. dr. I. Slavinskaitė, scenon įžengė aktorė Virginija Kochanskytė. Ji puikiu aktorės talentu nuvedė klausytojus į daugeliui Omahos lietuvių žinomą Zanavykią, prie Sešupės... Aktorė deklamavo dr. V. Kudirkos satyrą „Lietuvos tilto atsiminimai“, kuriuose buvo gražios satyros ir aštraus šmaikštumo. Tai buvo mums retai girdima, puiki deklamacija, už kurią publika nesigailėjo plojimū ir komplimentų.

Šio neeilinio vakaro muzikinę dalį atliko studentas Kęstutis Viudeckis iš Šiaulių, šiuo metu studijuojantis Omahos

u-te, ir mūsų mėgstama omahietė, muzikė Laima Šarkaitė Chapman. Laimai akompanuojant, Kęstutis solo padainavo keletą dainų, primenančių tėvynės romantiką ir grožį. Publika buvo dėkinga visiems šio vakaro programos atlikėjams.

Šia proga norisi priminti, kad Omahoje jau ne pirmą kartą minimos dr. V. Kudirkos mirties metinės ir jo didžiųjų darbų tėvynės pagerbimas. 1958 m. spalio mėnesį, tuo metu Omahoje gyvenantis, lietuviams žinomas aktorius Gasparas Velicka, scenos mėgėjų būrelio paprašytas, pastatė dramą *Dr. V. Kudirka*. Scenos mėgėjų aktorius Velicka gerokai „išstamė“ ir veikalus labai pavyko. Tada lietuvių parapijos salė vos sutalpinė gausią publiką. Buvo daug norinčių pamatyti veikalą ir pagerbti mūsų tautos didįjį vyrą.

Jadvyga Povilaitienė

Boston, Mass.

Jau praėjo daugiau kaip pusantro mėnesio, kai Bostone įvyko Vinco Kudirkos minėjimas. Praėjo minėjimai ir kituose lietuvių telkiniuose. Iš spaudos puslapių žvelgia šypsantys atlikėjų veidai su glėbiais geliu.

Jau ir atlikėjai sugrįžo į Lietuvą, tikriausiai, apsiprato

niekur nebelikti, nebeskubėti oro uostan, nors trumpam atsipositi prieš naują pasirodymą ir vėl su energija tenkti scenon, kalbėti žiūrovams apie 100 metų minetiną įvykį — Lietuvos himną ir jo kūrėjo Vinco Kudirkos mirties šimtmetį.

Grįžteli mintimi atgalios į

kurių nors įvyki arba momentą, kuris itin išsiakyrė iš kitų minėjimų ar jubiliejinės paskirties renginių, ir regi tą nuostabų vakarą, kai skambėjo žodžiai apie Vincą Kudirką. Skambėjo jo poezija ir proza, dainos, himnas. Tokio miltino talentui atskleisti ir perteikti sugebėjo nepaprastai talentingas doc. Irenos Slavinskaitės ir aktorės Virginijos Kochanskytės duetas.

Taigi, Bostone minėjimas įvyko spalio 16 d. Lietuvių piliečių klube.

Iš paskaitininkės išgirdome filosofinį apmąstymą apie Kudirką — lietuvių pozityvinės minties mąstytoją-pradininką, išryškinant žmogaus darbų prasmingumą istoriniame kontekste, nupiešiant labai humaniška, žmoniška asmens portretą. Seniai teko išgirsti tokio aukšto lygio paskaitą-studiją. Tikrai malonu buvo klausytis sklandaus, išsamaus žodinio dėstymo, mėgautis minties skvarbumu, apibendrinimais, originaliais pastebėjimais ir gražia lietuvių kalbos tartimi.

Aktorė V. Kochanskytė papildė Kudirkos įvaizdį gyvuju menišku žodžiu, grakščiai ir emociškai perteikiant poetinę rašytojo prozą bei lyrinius ar satyrinius kūrinis. Visi tie koriniai skamba labai moderniška, nes jie aktualūs ir šiuolaikiniam Lietuvos gyventojui, taip ir išėjusiai. Puikus aktorės skaitymas tarytum virpino žodžius, išstariant juos gyvai ir jausmingai. O kartais lyg žaidžiant: tarsi iškviepiant ir atiduodant su tuo iškvėpimu dalį savo širdies, asmens išgyvenimų, meloncholiško liudėsio, vaikiško azarto, kovos šauklio, metant iššūkį klausytojui, kviečiant sekti pasakojimo mintį, nepaleidžiant iki pat pabaigos. Balsas švelniai glostė, guodė, riaumoj, piktinosi, kvatojo, tačiau ne

St. Petersburg, Florida

Nors jau praėjo nemažai laiko, bet norisi prisiminti, kad š.m. spalio 21 dieną ir pas mus, St. Petersburg, buvo paminėtas Vinco Kudirkos 100-tųjų mirties metų sukaktis. Minėjimo programoje dalyvavo iš Lietuvos atvykusios dr. Irena Slavinskaitė, Vilniaus universiteto Kauno Humanitarinio fakulteto docentė, ir aktorė Virginija Kochanskytė, plačiai žinoma skaitove, apvažinėjusi visą Lietuvą su daugeliu literatūrinių programų. Šį sezoną aktorė intensyviai koncertavo su poetiniu spektakliu iš Adomo Mickevičiaus kūrybos: „Piligrimo kelias“, paruošto kartu su Petru Venslovu.

Šiomet, JAV LB Kultūros tarybos pirmininkės Marijos Remienės kvietimu ir pastangomis, Vinco Kudirkos minėjimai, dalyvaujant V. Kochanskytėi ir dr. J. Slavinskaitėi buvo surengti Čikagoje, Clevelande, Baltimorėje, Putname, Bostone, New York, Washington, St. Petersburg, Los Angeles, Denver, Omahoje, Detrote ir Toronte. Nors minėjimai buvo jau plačiai aprašyti spaudoje, tačiau noris pasidžiaugti, kad šį kartą nebuvo aplenkta nei Šv. Petro miestas. Žinoma, pasiskaitius vaizdingai aprašytą minėjimą Los Angeles, man nedrašu pakelti savo kuklią „plunksną“.

Programoje išsami ir įdomiai paruošta akademinė dalis puikiai derinasi prie įspūdingai pateiktos Kudirkos literatūrinės kūrybos. Akt. Virginija, žavinga savo spindesiu, savo balsu, nuostabiai įtikinanti perdavė tiek daug kartų girdėtą ir skaitytą

Po V. Kudirkai skirtos popietės St. Petersburg, Florida. Iš kairės: Angelė Karnienė, Albinas Karnius, Vida Meiluvienė, akt. Virginija Kochanskytė, doc. dr. Irena Slavinskaitė, kun. dr. Čyvas, kun. Sakalya.

minutei nebuvo apsnūdęs, neleidė niekam nuobodžiauti, žadino ir vedė tolyn su savim. Tai tokia išpūdinga balso galia, kad nepajęgtum nupiešti, jei net panaudotum visas spektro spalvas.

Prie pagrindinių Kudirkos atlikėjų Bostone prisijungė solistas Danielius Sadauskas, kuriam pianinu akompanavo Daiva Navickienė. Sadausko baritonas suteikė vakarui sodrų muzikalumą. Jis atliko savo atkurtas Mažvydo, Strazdo idiles, Baranausko, Vienažindžio giesmes bei Kudirkos ir Basanavičiaus surinktas dainas.

Visi minėjimo atlikėjai supynė įvairiaspalvę atmintiną juostą dr. Vinco Kudirkos garbei bei paliko labai įsimintiną įspūdį visiems klausytojams.

Liuda Žiaugrienė

PASIZYMEJES SMUIKININKAS

Sekmadienį, laprio 28 d., Brittingham Gallery III of Elvehjem Museum of Art, Madison, Wisconsin, vyksiuose „Lawrence Chamber Players“ koncerte dalyvavo smuikininkas Atis Bankas, kartu su Ernestine Whitman (fleita), Matthew Michelic (viola), Anthony Padilla (pianinas), Janet Anthony (violončelė) ir Georgios Demertzis (smuikas).

Programiniame leidinyje rašoma, kad Atis Bankas yra Kaune baigęs gabių vaikų meno mokyklą, taip pat Lietuvos Valstybinę konservatoriją, kurioje studijavo smuiką, kamerinę muziką, pedagogiką ir orkestraciją. Baigęs studijas

Lietuvoje, jas tęsė Čaikovskio vardo konservatorijoje Maskvoje (1977-1981 m.). laimejo pirmą vietą tarprespublikiniame konkurse Taline, vėliau buvo destrytoju Japonijoje, Kanadoje, Europoje ir JAV. Lietuvoje dirbo su Lietuvos Filharmonijos orkestru, buvo Toronto simfoninio orkestro narys. Šiuo metu Atis Bankas yra Niagara International Chamber Music festivalio meninis vadovas, priklauso Canada Chamber akademijai, yra International School for Music Arts direktorius, priklauso Lawrence universiteto, Appelton, Wisc., profesūro kadru.

Lapkričio 28 d. koncerte buvo atlikti Ludwig van Beethoven, Max Bruch, Dmitry Shostakovich kūriniai.

Birutė Pūkelevičiūtė...

Atkelta iš 2 psl. Ir maišiuko rusai man neatėmė. Tik negalėjau pasiimti tetės laikrodžio, nes tuo metu jau buvau iškeliavęs Amžinybėn“.

Jonukas stolsta, mojuodamas man rankute. Nuo jūros padvelkia lengvas vėjas. Tarsi vandens gelmėj kažkas lengvai užgautų nuskendusius stygas...

O mielieji, gerieji, laukiamieji! Visi, kurių aš laukiau, dėl kurių nerimavau, — sukites, sukites švelnios melodijos ritmu, ant balto pajūrio

smėlio: taip liūdnei, taip lengvai ir gražiai, taip dar sykią atsiveikinančiai... Sukites kažkada sutiktieji, kažkada prarastieji. Sukites tarp pajūrio smilgų.

Sukites miestai, svetimai ir tapę savais; buvę tolimi, tapę artimais: sukites ir skambėkit savo rotusių varpais, žybiokit tiltų žibintais... Jūs mums skolinot savo katedras ir kapines, savo medžių žydėjimą ir jungtųjų girliandas... Juk jūs irgi — paveldėjot dalį mūsų buvimo, dalį mūsų mylėjimo, dalį mūsų atsiskyrimo...

Tad nejaugi tu, Amerika, mus prie savęs priglaudei — visai be meilės? O mes — nejaugi visai tavęs nepamilom? Teisybė, daug sykių tau esam atšauriai kartoję: „Tu nesi mūsų tėvynė! Mūsų tėvynė — už tave daug gražesnė, geresnė, doresnė“...

Nes tolimoji mūsų Tėvynė buvo kankinė. Sakėm: ji atpirkta krauju ir todėl bus išganyta. Lietuva prisikels, jos laukia baltų bijūnų kelias. Toji mūsų svajone irgi įvyko: Lietuva tikrai prisikėlė ir

pakilė... Bet, kai ji atsisuko, mes negalėjom atpažinti šurpulingai sužaloto jos veido.

Tai mūsų Vakarė žvaigždė.

B. Pūkelevičiūtė suteikia savo autografą žinomai aktorei G. Urbonaitėi (kairėje). Nuotr. Audronius G. Žygavičius

V. Kudirkos paminėjimas Bostone. Iš kairės: Bostono LB pirm. A. Kupčinskas, doc. I. Slavinskaitė, sol. D. Sadauskas, aktorė V. Kochanskytė, akompaniatorė D. Navickienė.

Milda Tamulionienė

Pakrantės pušynų angelai

Jurgio Daugvilos angelai trimituoja kaledinį sezoną ir tūkstantio metų užsklandą. Daugvila suderina modernias galvosenas su praeities liaudies meistrų išsireikimais. Išauklėtas meno mokyklose pagal klasiškas tradicijas, Daugvila paliko savo mokslo kelius audime ir vitražuose, prisimindamas savo jaunystės pramintus takus gimtinės kaime. Iš pirmo žvilgsnio šios figūros — rūpintojėliai, madonos ir angelai — atrodo kaip pereito šimtmečio primityvumai iš savamokslio rankos. Bet iš arčiau žiūrint, matyt kaip pagoniški simboliai sulygina lietuvių krikščionišką ikonografiją su dvidešimto amžiaus miestiečio supratimu ir pavirsta universaliais architipais.

Jurgis Daugvila gimė Jona voje 1923 m., studijas pradėjo Kauno Taikomosios dailės institute, jas tęsė Berlyno Kunstschule des Westens, o 1949 m. baigė Ecole des Arts et Meters Freiburge. Laimėjo stipendiją studijuoti Paryžiuje, bet tą vietą užleido kitam, kai atsirado galimybė persikelti gyventi į JAV. 1950 m. atvykęs į Čikagą, dirbo religinio meno studijoje, taip pat ir su Adolfu Valeška ir Kaziu Varneliu, kuriems komponavo vitražus. Savo profesiniam gyvenime ilgus metus dirbo parduotuvių vitrinų ir prekių pristatyme ir dideliame tarpautiniame banke kaip interjerų rengėjas. Savo laisvalaikį paskyrė lietuviškam kultūriniam gyvenimui, ruošdamas scenovaizdžius teatrų ir operos spektakliams, dalyvaudamas lietuvių dailininkų parodose. Iš jo dirbtvės keliavo specialiai užsakyti baldai, kopytelės, interjerų ir lauko architektūros papuošimai, kaip skulptūros durys ir stogeliai. Jo darbai džiugino lietuvių širdis ir supažindino amerikietiška visuomenę su Lietuva ir jos tautodaile. Už savo pasiekimus ir viso gyvenimo pasiūventimą menui, Jurgis Daugvila nusipelnė LB 1999 m. Dailės premijos.

Nors jis išėjęs aukštusius dailės mokslus, visgi jis grįžta į savo jaunystės vaizdus ir impulsus, stengdamas atnaujinti Lietuvos peizažo tradicinius ženklus. Gyvendamas netoli Michigan ežero, Indianos kopaose, jis pergalvoja tuos kopytstulpius ir kryžius, kurie sutikdavo ir saugodavo kelevius sankryžose. Jis šviežiai, ne tik nostalgikai, atkuria trobelių tvoreles ir architektūrinę ornamentaciją užsakytiems, kuriuos yra sukūręs Beverly Shores pušynų sodym, bažnyčiai ir istaigom. Tos mitologinės ir religinės figūros, puošiančios naują gamtovaizdį ir stovincios naujam klimata, sukelia skirtingą nuotaiką Amerikos žiurovams. Užsakovai norintys angelų ir dievukų, dauginasi. Kažkas jo kūryboje kviečia į namus, tad jo skulptūros įteikiamos šeimos šventėse ir iškilmingom progom, ypač šio šimtmečio gale, stebėtojais, ieškodami mistiškumo ir ramybės pagedauja jo dievdirbystės.

Daugvilos skulptūros šnibzdą, kaip miško dvasios. Jis švelniai jas paspalvina, kad atrodytų pagyvenusios, taip pridodant joms ketvirtos dimensijos atodūsi. Nors Daugvila vartoja elektrinius įrankius, vis tiek jaučiama jo rantiškas stiprybė. Taiklus, gilus drožimas seka medžio linijas ir ta fizine išraiška, kartu su metalo ir spalvos akcentais, imponuoja savo ekspresyvumu. Jis iš savo prigimties atkuria lietuvių liaudies drauginių gyvenimui, ruošdamas scenovaizdžius teatrų ir operos spektakliams, dalyvaudamas lietuvių dailininkų parodose. Iš jo dirbtvės keliavo specialiai užsakyti baldai, kopytelės, interjerų ir lauko architektūros papuošimai, kaip skulptūros durys ir stogeliai. Jo darbai džiugino lietuvių širdis ir supažindino amerikietiška visuomenę su Lietuva ir jos tautodaile. Už savo pasiekimus ir viso gyvenimo pasiūventimą menui, Jurgis Daugvila nusipelnė LB 1999 m. Dailės premijos.

Viktorija Kašubaitė
Matranga

Alfonsas Krivickas — Lietuvos kultūros ir meno ambasadorius

Dail. Alfonsas Krivickas.

Rugsėjo 3 d. dailininkui Alfonsui Krivickui (1919-1990) būtų sukakę 80 metų. Neabejotinai, kad dailininkas būtų sutikęs šį garbų jubiliejų gimtojoje Lietuvoje, artimųjų rate, savo kūrinių apsuptyje. Likimas pakreipė jo gyvenimo kelią amžinybėn, tačiau visa kita įvyko panašiai, kaip ir tikėtasi. Paminėti Lietuvai kūrusio ir jos vardą plačiame pasaulyje garsinusio, A. Krivicko gimimo metinių į Nacionalinio M. K. Čiurlionio

dailės muziejaus A. ir P. Galaunių namus atvyko viešnios iš Vokietijos: dailininko žmona Irena Krivickienė, dukte Milda Krivickaitė-Schumacher, Irena Natkevičienė — liuanisto ir pedagogo, filosofijos mylėtojo, ateitininko Vincos Natkevičiaus (1918-1999) žmona, atgabensusi velionio vyro palaikus į Lietuvą, aktorė Rūta Staliūnaitė, skulptoriaus Konstantinas Bogdanas, dailininkai Petras Stauskas, Vytautas Valius ir kiti biciliuliai, giminaiciai bei jo talento gerbėjai.

Dailėtyrininkė Vida Godelienė supažindino su spalvinga dailininko biografija, apžvelgė jo kūrybą, pristatė ankstyvojo laikotarpio kūrinių parodą. Dalis šių darbų, sukurtų 1943-1944 m., eksponuota pirmojoje personalinėje A. Krivicko parodoje, vykusioje Vytauto Didžiojo Kultūros muziejuje 1944 m. Tada kritikai palankiai įvertino jauno, prieš metus baigusio Kauno taikomosios ir dekoratyvinės dailės institutą, menininko kūrybą. Pastele, tempe-

Skulptoriaus Jurgio Daugvilos angelai.

ra, įvairiomis grafikos technomis sukurtoose paveikluose dominuoja dailininko gimtojo miesto Kauno vaizdai. Mažesniajį parodos darbų daivilą sudaro portretai ir grupinės figūrinės kompozicijos. Visus kūrinius vienija ekspresyvi, dramatiška nuotaika, kontrastingas koloritas, griežtų ir plastiškų linijų deriniai. Kaip akcentas, simbolizuojantis kūrėjo buvimą greta, šalia paveiklų eksponuojamas Alfonso Krivicko skulptūrinis portretas, sukurtas K. Bagdono.

Artėjant II pasaulinio karo frontui prie Lietuvos, A. Krivickui teko spręsti minėtų paveiklų likimą kartu su VD. Kultūros muziejaus direktoriumi Pauliumi Galaune (1890-1988). Patartas profesionalaus muziejūninko, dailininkas paliko savo kūrinius muziejaus globai, kur jie išsaugoti iki šių dienų, o pats, kaip ir dauguma kitų, pasitraukė į Vakarų.

1949-1950 m. A. Krivickas dėstė piešimą ir grafiką dailininko Vytauto Kazimiero Jonyno įkurtoje meno ir amatų mokykloje Freiburge. Jis — vienas iš nedaugelio menininkų, likusių gyventi Vakarų Vokietijoje. 1953-1984 m. A. Krivickas tęsė pedagoginę veiklą Vasario 16-osios lietuvių gimnazijoje Hiutenfelde. Nuo kasdienio darbo liekanti laiką skyrė kūrybai. A. Krivickas stebėjo pasaulinius meno įvykius ir naujoves, pats nuolat buvo ieškojimų ir bandymų kelyje. Išėivijoje sukurtuose A. Krivicko darbuose pastebima nauja stilistinė kryptis, postūkis į modernizmą. Polinkis eksperimentuoti meninėmis raiškos ir techninio atlikimo priemonėmis lėmė stilizuotų, dekoratyvių bei apibendrintų formų atsiradimą jo kūriniuose. Kūrybinės energijos, impulsų dailininkas sėmėsi, keliaudamas po V. Europą ir JAV. 1950-1980 m. A. Krivickas surengė 10 personalinių parodų Badeno-Viurtembergo miestuose.

Sovietmečiu, „kultūrinio atšilimo“ laikotarpiu, išėiviams buvo suteikta galimybė šiek praskleisti „geležinę uždangą“. 1970 m. A. Krivickas atvyko į išsiilgtą gimtąjį kraštą, su kuriuo ji visą laiką siejo stiprus vidiniai saitai. Po 25 nesimatymo metų atnaujinto ryšius su paliktai bi-

bergo dailininkų sąjungai. Praplėsdamas ir taip jau intensyvioji veiklos ribas, A. Krivickas įstojo į M. K. Čiurlionio draugiją Kaune.

Renginio, skirto dailininko jubiliejinei sukakčiai paminėti, dalyviai kiekvienas savaip prisiminė ir pagerbė šį žymų menininką. Dailininko gyvenimo bendražyge, žmona Irena pagarbą mieliau išreiškė darbais. Prieš kurį laiką ji atsiuntė į A. ir P. Galaunių namus 179 leidinius meno tema iš asmeninės A. Krivicko bibliotekos. Kartu su muziejininke Kazimiera Galauniene J. Krivickienė ėmėsi iniciatyvos organizuoti šį minėjimą. Ir anksčiau, kiek žinoma iš dailininko laišku K. ir P. Galaunėms bei kuklaus jos pačios pasakojimo. I. Krivickienė padedavo savo vyrui visuomeninėje veikloje, ypač rūpinosi lietuvių liaudies meno propagavimu.

Duktė Milda dedikavo A. Krivickui pastelų ir akvarelių parodėlę. Jau vaikystėje ji mėgo piešti, bandė kopijuoti tėvo kūrinius, darbė jai tapybė — mėgstamiausias laisvalaikio užsiėimimas. M. Krivickaitės paveikluose galima rasti sąsajų su A. Krivicko kūryba. Juos sieja bendra tematika — architektūriniai peizažai, sodrios, žaismingos spalvos. Mildos kūriniuose vyrąja ne dramatiška, bet optimistinė nuotaika, piešinio linijos švelnesnės.

Aktorė R. Staliūnaitė perskaitė keletą A. Krivicko jai rašytų laišku, atskleidžiančių dailininko nuosirdumą ir dėmesį, domejimąsi jos darbu teatre. A. Krivickas visad kartodavo lotyniskąjį posakį „carpe diem“.

Dail. V. Valius prisiminė grafiko Telesforo Valiaus pa-

Veronika Švabienė. „Rudens šventė“. I. Krivicko muziejus.

sakojimą, kad išėivijoje kai kurie asmenys kreivokai žiūrėjo į tautiečius, dažnai vadinančius į Lietuvą. Kita vertus, jiems patiems knietėjo suzinoti, kaip laikosi jų artimieji, kaip gyvena lietuviai menininkai okupuotoje tėvynėje. Pasak V. Valiaus, A. Krivicką nuolat traukė į Lietuvą ir pas menininkus. Apziūrdamas lietuvių dailininkų darbus, tuoj pat juos komentavo, buvo pilnas korektūrinių minčių.

Dail. P. Stauskui atmintinai įstrigo menininkų susibūri-

mai, A. Krivickui atvykus į Kauną. Jų metu virė karštos diskusijos šiuolaikinės dailės tema, kultūros klausimais. A. Krivickas negailėjo pastabų pažįstamiems: „Nebūkit provincialūs, užsidarę, kurkit savo tėvynėi, rodykit Čiurlionį...“

Nors šilto ir jaukaus A. Krivicko 80-mečio paminėjimo valandos A. ir P. Galaunių namuose greitai praskriejo, tačiau jo darbai iki metų pabaigos lieka ekspozicijoje ir laukia lankytojų.

Vaida Sirvydaitė

Dail. Alfonso Krivicko (1919.09.03—1990.06.22) 80-mečio paminėjimo akimirka A. ir P. Galaunių namuose š.m. rugsėjo 3 d. Pirmoje eilėje iš kairės: dailininko dukte Milda Krivickaitė-Schumacher, žmona Irena Krivickienė, akt. Rūta Staliūnaitė ir kiti renginio dalyviai. Nuotr. Rimantės Ropytės

Dail. A. Krivickas. „Senamiestis“.